

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W WARSZAWIE
WYDZIAŁ NAUK PEDAGOGICZNYCH

ul. Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa - tel. (+48) 22 569 96 71

prof. UKSW, dr hab. Dariusz Stępkowski
dr Emilia Śmiechowska-Petrovskij

Warszawa, dn. 10.02.2017 r.

**Ekspertyza merytoryczno-dydaktyczna dotycząca pakietu edukacyjnego
„Mój smartfon, mój mały świat – klikam z głową”, realizowanego przez
Urząd Komunikacji Elektronicznej**

Przedstawiony do oceny eksperckiej materiał obejmuje dwa zestawy, skierowane do dwóch grup wiekowych – uczniów klas I-III i klas IV-VI szkoły podstawowej. Zostały one przygotowane jako środki dydaktyczne w związku z realizacją przez Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE) projektu edukacyjnego pt. „Mój smartfon, mój mały świat – klikam z głową”. Będzie on polegał na przeprowadzeniu przez pracowników oddziałów regionalnych UKE lekcji, w których udział weźmie ok. 15 tys. dzieci, poświęconych zagrożeniom wynikającym z korzystania z Internetu, komputerów i urządzeń mobilnych oraz bezpiecznemu użytkowaniu sieci internetowej.

Pakiet edukacyjny zawiera:

- scenariusz lekcji dla grupy wiekowej 6–9 lat
- prezentację multimedialną dla klas I-III
- scenariusz lekcji dla grupy wiekowej 10–13 lat
- prezentację multimedialną dla klas IV-VI
- film dla klas I-III
- film dla klas IV-VI
- projekt dyplomu dla klas I-III
- projekt dyplomu dla klas IV-VI
- plakat
- ulotkę informacyjną (dwie wersje).

Dzieci i młodzież w wieku szkolnym są czynnymi użytkownikami środków technicznych wykorzystujących tzw. globalną sieć internetową. Szacuje się, że 81 proc. dzieci w wieku 6-12 lat korzysta z internetu na co dzień. Średnio jest to 11 godzin tygodniowo w tej grupie wiekowej (CBOS, 2015). Jak podano w opublikowanym w 2016 roku raporcie Instytutu Badawczego NASK, około 30 proc. polskich nastolatków pozostaje online w miarę możliwości cały czas, niezależnie od miejsca pobytu, w tym w szkole – 39,2 proc. Dzieci i młodzież w głównej mierze traktują internet jako przestrzeń komunikacji. Duża część młodzieży łączy się z nim z pomocą otwartych sieci Wi-Fi w miejscach publicznych (29,7 proc.). Na tym tle wydaje się, że zagrożenia czyhające na nieumiejętnych i nieostrożnych użytkowników w coraz większym stopniu stają się udziałem dzieci i młodzieży. Tak więc inicjatywa UKE przeprowadzenia zajęć dotyczących zasad bezpiecznego korzystania z nowoczesnych środków komunikacji zasługuje na rekomendację.

Niniejsza ocena dotyczy pedagogiczno-dydaktycznej strony przedsięwzięcia.

Ocena struktury lekcji, metodyki prowadzenia zajęć oraz materiałów dydaktycznych dla klas I-III

Celem edukacyjnym lekcji zaplanowanej w ramach projektu „Mój smartfon, mój mały świat – klikam z głową” dla klas I-III jest edukowanie młodych użytkowników w zakresie bezpiecznego korzystania ze smartfonów, tabletów i komputerów. Do przeprowadzenia zajęć przygotowano materiały dydaktyczne: prezentację multimedialną oraz film. Lekcja składa się z następujących elementów:

- wprowadzenia,
 - rozmowy kierowanej (uczniowie udzielają odpowiedzi na pytania dotyczące ich doświadczeń w zakresie grania w gry komputerowe, bezpieczeństwa w internecie, kontroli rodzicielskiej, wirusów cyfrowych),
 - prezentacji filmu,
 - rozmowy kierowanej na temat filmu,
 - omówienia ważnych wątków filmu,
 - opcjonalnego zadania aktywizującego (praca plastyczna).
- Lekcję kończy rozdanie dyplomów dzieciom oraz przekazanie ulotek, które dzieci wręczą rodzicom.

Prezentacja multimedialna jest materiałem pomocniczym – zawiera przede wszystkim dyspozycje do rozmów kierowanych z uczniami.

Film dla grupy wiekowej 6-9 lat trwa 6 minut i 50 sekund. W części wprowadzającej oglądamy chłopca (w wieku 7-8 lat), który w niedzielę, po przebudzeniu oraz czynnościach porannych i śniadaniu poświęca czas na korzystanie z Internetu za pomocą smartfona.

W zasadniczej części film ma charakter animowany – prezentuje w konwencji bajkowej drogę bohatera przez różne ścieżki krainy Internetu. Narracja w filmie jest rymowana. Podróż chłopca rozpoczyna się od przemierzania niezwykłych miejsc, które jawią się jako pozytywne (odsyłają do gier komputerowych z elementami fantastyki i możliwości wcielania się w niezwykle postaci, przeżywania niecodziennych przygód). Następnie prezentowana jest sytuacja komunikacji internetowej z nieznanymi użytkownikami sieci – oprócz postaci pozytywnych (postacie dziecięce, prezentowane w jasnych, kolorowych barwach), znajdują się również postaci negatywne (przedstawiane jako bezkształtne i czarne potwory, a w dymkach wskazujących ich wypowiedzi, znajdują się zbiegi znaków specjalnych, które mogą być rozumiane jako wyrażenia niecenzuralne). Określeni są oni jako „czterej natręci, wylewający w sieci falę hejtu”. Kolejnym punktem podróży jest znalezienie skrzyni, z której korzystanie wiąże się z opłatami oraz skrzyni, do której trudniej dotrzeć, ale jej używanie nie zobowiązuje do ponoszenia kosztów. Następnie bohater mijając drogowskazy wskazujące na ścieżkę przeznaczoną dla osób w wieku „18+” oraz dla dzieci. Chłopiec wybiera ścieżkę trudniejszą (dla dorosłych) mimo znaków ostrzegawczych, które znajdują się w jej okolicy. Przedstawiona jest ona jako ciemna, mroczna i niezachęcająca, „pod górę”. Bohater rezygnuje z niej, udaje się w miejsce dla dzieci, które prezentowane jest jako „kopalnia cukierków”, przyjemne i kolorowe, pełne atrakcji. W kolejnej krainie, która jest piękna i jasna, spotyka dziecko, które mimo początkowego pozytywnego wrażenia, okazuje się być sterowane – jak kukielka – przez potwora (czarna, bezkształtna postać). Następnym miejscem, do którego dociera chłopiec jest zamglona kraina, bohater ignoruje znak ostrzegawczy, znajdujący się w jej okolicy. Zniechęcony i przestraszony chce z niej jednak jak najszybciej uciec. Przenosi się do jasnych i pozytywnych przestrzeni, ale nie może ich już poznać, ponieważ mama woła go na obiad. Narrator w filmie na zakończenie podaje przesłanie filmu: „Więc pamiętajcie wszyscy na świecie, gdy serfujecie po Internecie, bądźcie rozważni i róbcie to z głową, aby ten czas był miłą przygodą”.

Lekcja przeznaczona jest do realizacji podczas 45 minut. Zaplanowane obligatoryjne aktywności w sposób optymalny wypełniają ten czas. Założono swobodną strukturę lekcji,

bazująca na dyspozycjach do rozmów kierowanych z dziećmi, przed prezentacją filmu i po niej. Odwoływanie się do doświadczeń dziecięcych jest dobrym zabiegiem metodycznym. Zaplanowanie zadania aktywizującego – opcjonalnego, jest zamierzeniem słusznym i warto dobrze rozplanować czas, aby udało się je przeprowadzić. Jest to jedyna część zajęć, w trakcie której następuje aktywizacja zasobów ucznia i ma on możliwość ekspresji swoich indywidualnych przeżyć związanych z treścią lekcji. Dobrym zabiegiem jest przygotowanie planu na wypadek braku czasu na wykonanie pracy plastycznej na lekcji (wykonanie zadania na lekcji wychowawczej lub w domu).

Zaproponowany materiał filmowy jest ciekawy treściowo i językowo (rymy). Zagrożenia internetowe przedstawione są w formie metaforycznej. Głównym sposobem oddziaływania materiału na uczniów jest warstwa graficzna filmu – pozytywne zjawiska prezentowane są poprzez zastosowanie kolorowych i jasnych elementów, zaś negatywne zjawiska poprzez zastosowanie ciemnych barw. Towarzyszą temu komentarze słowne wzmacniające odczucie przyjemności lub kreujące odczucie braku przyjemności, lęku, niepewności. Ze względu na metaforyczny charakter przedstawień niezbędne jest literalne omówienie zagrożeń przez prowadzącego zajęcia (co uwzględniono w scenariuszu zajęć). W pracy nauczyciela konieczne jest wyjaśnienie określenia „hejt” oraz przekazanie uczniom wiedzy na temat jego dokładnego znaczenia oraz etymologii. Wartościowym zabiegiem jest również zwrócenie uwagi uczniom na upływ czasu i odczucie tego podczas korzystania z Internetu.

Lekcja ma charakter informacyjny i profilaktyczny. W takim przypadku konieczne jest, aby przekazać uczniom pakiet wiedzy na ten temat, ale jednocześnie uwzględnić, iż uczniowie mogą dojść do własnych konkluzji, nieprzewidzianych w scenariuszu zajęć oraz elastycznie, umiejętnie wykorzystać te wnioski w prowadzeniu lekcji, a nie tylko dostosować je do z góry przewidzianej koncepcji. Jest to istotne zarówno na poziomie samej koncepcji lekcji, jak i na poziomie zapisów w scenariuszu oraz w procesie szkolenia nauczycieli. Dobrym zabiegiem na poziomie zapisów w scenariuszu jest uwzględnienie tych założeń.

Jeśli chodzi o inne zapisy w scenariuszu, to zaplanowane cele: ogólny i szczegółowy, są prawidłowo sformułowane. Zoperacjonalizowano cel „uczeń korzysta świadomie ze smartfona i tabletu” oraz prawidłowo zapisano cel odnoszący się do dziecięcej wiedzy na temat konieczności rozmawiania z rodzicami o rozwiązywaniu problemów związanych z korzystaniem z urządzenia i sieci i dzielenia się posiadaną wiedzą. Ponadto w przebiegu lekcji założono takie aktywności, które pozwalają wnioskować o możliwości osiągnięcia tego celu.

Ocena struktury lekcji, metodyki prowadzenia zajęć oraz materiałów dydaktycznych dla klas IV-VI

Scenariusz przygotowany na spotkanie z uczniami starszych klas szkoły podstawowej został opracowany podobnie jak ten dla młodszych. W przebiegu zajęć wyróżniono następujące elementy:

- przedstawienie prowadzących i celu spotkania,
- rozmowę kierowaną, której zadaniem jest wprowadzenie w problematykę bezpiecznego korzystania z internetu,
- prezentację filmu edukacyjnego,
- omówienie wybranych wątków filmu lub/i zasad bezpiecznego korzystania z internetu,
- zakończenie spotkania – rozdanie pamiątkowych dyplomów i wspólne zdjęcie.

Film edukacyjny jako środek dydaktyczny został dostosowany do poziomu rozwoju emocjonalno-społecznego i poznawczego uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej. Cel ogólny wyznaczony zajęciom, a mianowicie uwrażliwienie na bezpieczne korzystanie z sieci internetowej z pomocą urządzeń mobilnych został uszczegółowiony w czterech celach

operacyjnych. Cele te są nakierowane zarówno na poszerzenie wiedzy uczniów na temat zagrożeń czyhających na nich w sieci, jak i techniczne umiejętności zabezpieczenia się przed nimi, a także kompetencje społeczne – komunikowanie z dorosłymi (rodzicami) w przypadku pojawiania się problemów.

Zgodnie ze scenariuszem spotkanie z uczniami klas IV-VI zostało zaplanowane jako rozmowa kierowana, której oś problemową prezentuje specjalnie przygotowany w tym celu film. Historia, którą on opowiada, może być uważana za bliską uczestnikom zajęć – uczennica w wieku kilkunastu lat podejmuje nierozważne czynności przy korzystaniu ze swojej komórki. Cztery sytuacje, z których składa się opowieść, dotyczą różnych zagrożeń, np. korespondowania z nieznaną osobą z pomocą komunikatora czat lub lekkomyślnego zapisywania danych do logowania na portalu społecznościowym, które przejmuje jakaś niepożądana osoba. Każda z sytuacji stanowi odrębną całość, która może być przedmiotem osobnej dyskusji, i kończy się radą lub wskazówką, jak należy właściwie postępować. Fabułę filmu komentują na bieżąco cztery osoby – dwie postacie dorosłych, jeden rówieśnik głównej bohaterki i jeden starszy kolega, który może być uważany przez nią za autorytet. Język ich wypowiedzi jest rzeczowy i zbliżony do stylu mowy potocznej. Komentujący nie tylko oceniają poszczególne działania bohaterki, lecz również podają przykłady z własnego życia, gdy coś podobnego im się przydarzyło. Wypowiedzi te są autentyczne i wydaje się, że mogą być dobrą zachętą do szczerej dyskusji w klasie.

W scenariuszu zajęć podano, że film powinien zostać wykorzystany jako materiał do rozmowy w zespole klasowym. W tym celu zostały sformułowane przykładowe pytania, które mogą pomóc prowadzącemu w nakierowaniu rozmowy we właściwy tor.

Zawarta w scenariuszu propozycja podsumowania zajęć przez powtórzenie najważniejszych wniosków jest właściwym zabiegiem dydaktycznym. Żeby jednak uniknąć moralizatorstwa, fragment ten powinien zostać przygotowany raczej jako pozyskanie informacji zwrotnej od uczniów na temat tego, czego się dowiedzieli i nauczyli podczas zajęć. Informacja ta mogłaby dotyczyć również samego przebiegu tych zajęć, co stanowiłoby dla prowadzących materiał do refleksji na temat sposobu ich realizacji i ewentualnych możliwości modyfikacji.

Podsumowując tę część ekspertyzy, należy podkreślić, że zaproponowany sposób pedagogicznego zmierzenia się z tematyką zagrożeń w sieci internetowej z pomocą filmu edukacyjnego może być dobrym punktem wyjścia do dyskusji z uczniami. W takim przypadku bardzo dużo zależy jednak o umiejętności pedagogicznych prowadzącego spotkanie, a w szczególności od jego kompetencji dydaktycznej takiego pokierowania pracą uczniów, żeby poważnie i odpowiedzialnie rozważyli zagadnienie. Poza tym ważną umiejętnością, której wymaga poprowadzenie lekcji w klasie, jest włączenie własnych doświadczeń i doświadczeń uczestników spotkania jako materiału pogładowego. Należy pamiętać, żeby zachować w tym względzie wyczucie, takt i wrażliwość na możliwe sytuacje trudne czy dyskretne.

Co prawda wykracza to poza ramy niniejszej ekspertyzy, jednak warto podkreślić i pozytywnie dowartościować fakt, że UKE przygotowuje szkolenie pedagogiczne dla osób, które będą przeprowadzały opisane powyżej zajęcia. Takie przygotowanie wydaje się konieczne, ażeby nie tylko zapoznać ich z zasadami pracy dydaktycznej, lecz również przeciwyczyć różne warianty działania. Poza tym godne uznania jest opracowanie ankiety ewaluacyjnej, które umożliwi pomiar efektywności przeprowadzonych spotkań i sposobu ich realizacji.

Konkluzja

Przedstawione do oceny eksperckiej dwa pakiety edukacyjne – dla uczniów w wieku 6-9 lat i 10-13 lat – są wartościowym materiałem dydaktycznym przekazującym wiedzę i kształtującym umiejętności bezpiecznego korzystania z zasobów sieciowych. Zostały przygotowane z uwzględnieniem możliwości poznawczych i rozwojowych uczniów w obu przedziałach wiekowych. Zastosowany materiał filmowy ma walory edukacyjne i jest atrakcyjny dla dzieci.

Emilia Śmiechowska-Petrovskij
dr Emilia Śmiechowska-Petrovskij

Dariusz Stępkowski
prof. UKSW, dr hab. Dariusz Stępkowski